

В. Семиноженко, голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України:

«Слово “інновації” вже давно стало невід’ємною частиною нашого лексикону. Проте чи означає це, що економіка України набула інноваційного характеру, що інновації справді лягли в основу економічного зростання і соціального розвитку?»

Якщо поглянути на нашу державу в координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити певною мірою суперечливу картину. Наприклад, за Глобальним інноваційним рейтингом, складеним агентством Bloomberg, Україна входить до 50 країн-лідерів світу за рівнем інноваційного розвитку (42-ге місце за підсумками 2012 р.). Найсильнішими сторонами України, з погляду інноваційності, визнаються охоплення населення вищою освітою (6-те місце у світі), патентна активність (17-те місце), інтенсивність НДДКР (39-те місце), технологічні можливості промисловості (34-те місце). Єдине, що заважає нашій державі піднятися вище в цьому рейтингу, – підсумкова низька ефективність економіки (69-те місце).

Причини такого парадоксу стають зрозумілішими, якщо проаналізувати дані інших міжнародних рейтингів. Згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79-та позиція за фактором інноваційності й досвідченості бізнесу, за підсумками 2012 р.). Привертає увагу нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) і факторів підвищення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, усе, що стосується людських ресурсів – освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої та наукової інфраструктури, – залишається на незмінно високому рівні. Проте інституційна та організаційна складові, у тому числі залученість компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, мало сприяють перетворенню інновацій на масові й всеосяжні.

Отже, попри те, що суспільство плекає значний інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, цей потенціал практично не має значного впливу на економіку. І економічний розвиток продовжує здійснюватися за інерційним сценарієм і згідно з екстенсивною моделлю. Тим часом криза 2008 р. стала далеко не першим, проте найгучнішим за останнє десятиліття дзвіночком: ресурси екстенсивного зростання вичерпано.

Ще один привід для роздумів: за даними Глобального індексу інноваційності міст 2012–2013 рр., одразу троє українських міст потрапили

до рейтингу найбільш інноваційних міст світу – Київ, Львів, Одеса. До першої сотні вони, звісно, не ввійшли, проте посіли місця в середній групі разом з такими світовими столицями інновацій, як Дублін, Таллін, Зальцбург, Делі. Це, безумовно, успіх, особливо коли взяти до уваги, що в попередні роки Київ належав до міст із низьким рівнем інноваційності, а решти українських міст рейтинг узагалі не розглядав. Проте чи є це початком інтенсивного руху України в напрямі інноваційного розвитку економіки й суспільства? Відповідь, на жаль, швидше, негативна. Адже за той самий відтинок часу, який знадобився Києву для підняття з нижньої сходинки на середню, інші міста встигли здійснити справжній прорив і стати лідером. Найпромисливіший приклад – Дубаї. Цьому найбільшому місту Об'єднаних Арабських Еміратів за неповних п'ять років вдалося “стрибнути з третього світу в перший” і ввійти до Топ-35 міст-лідерів світу. Не менш вражаючі успіхи Пекіна, Куала-Лумпура, Кейптауна, Тель-Авіва. Може, для нас це не приклад? Можливо, Азія і Південна Америка розвиваються сьогодні в іншій системі координат і в рамках інших економічних моделей, тож порівняння з Україною не є коректним? Однак є й ближчі до нас столиці, які демонструють вражаючі результати. Наприклад, Москва увійшла до першої сотні міст-інноваторів, піднявшись на один з найвищих щаблів рейтингу. І, звісно, це ще далеко не “стеля” її потенціалу.

Варто детальніше зупинитися на критеріях, за якими аналітична група 2 thinknow складає рейтинг інноваційності міст. Ці критерії значно відрізняються від більш традиційного підходу до виміру інноваційності – на основі оцінки окремих складових потенціалу, який застосовують Bloomberg, Всесвітній економічний форум та інші агентства.

Глобальний індекс інноваційності міст поділяє всі міста світу на п'ять класів за шкалою, що складається лише з трьох факторів: культурні можливості міста (від мистецтва до спорту); гуманітарна інфраструктура (заклади освіти, охорони здоров'я, фінансові інституції тощо); рівень проникнення інтернет-технологій (передусім у систему органів керування). Згідно з цією шкалою, будь-яке місто може потрапити до однієї з п'яти груп.

I група (NEXUS) об'єднує міста, які досягли максимальної взаємозалежності і взаємопроникнення соціальних й економічних інновацій, де інновації є не лише джерелом розвитку, а стали способом життя і соціальної взаємодії. До цієї групи увійшло 35 міст світу.

До II групи (HUB) увійшли міста, у яких інновації чинять визначальний вплив на ключові економічні й соціальні процеси відповідно до глобальних трендів розвитку. Таких міст налічується більше сотні, причому їхня кількість рік у рік швидко зростає.

До III групи (NODE) входять міста, у яких створено вузлові інноваційні виробництва або сегменти, проте спостерігаються ключові дисбаланси розвитку. До цієї групи належать й українські міста Київ, Львів, Одеса. Міста цієї групи володіють певним потенціалом конкурентоспроможності і, як можна побачити на прикладах Москви й Дубаїв, мають реальний шанс значно підвищити свій інноваційний рейтинг.

IV група (INFLUENCER) характеризується концентрацією потенціалу конкурентоспроможності в деяких сегментах, проте ця концентрація має нестійкий і розбалансований характер. До зазначеної групи належать Харків, Сімферополь, Запоріжжя, Донецьк, Севастополь, Дніпропетровськ. Донедавна до неї належав і Київ.

Нарешті, найнижчий, V рівень інноваційності (UPSTART) об'єднує міста, які роблять лише окремі кроки в напрямі налагодження виробництва в невеликій кількості інноваційних сегментів.

Які висновки можна зробити з цього аналізу? По-перше, за той час, доки Україна вагалась у виборі тих або інших механізмів стимулювання інноваційних процесів і обирала половинчасті рішення, значно змінилася безпосередньо природа інноватики. Сьогодні вже йдеться не лише про побудову вдалої моделі взаємодії інтелектуального й реального секторів економіки, яка б давала змогу результатам наукових досліджень або конструкторсько-винахідницької праці вільно потрапляти на ринок, перетворюючись на новий продукт чи технологію. Ідеться про суцільне проникнення інновацій на всі рівні і сфери людської діяльності, зміцнення інноваційних зв'язків між різними секторами промисловості, між економікою і соціумом, перетворення будь-якої діяльності на інноватику. Чи реалістичний такий сценарій для України?

Аналіз світового досвіду показує, що в основі інноваційного стрибка більшості країн-лідерів сучасної економіки лежать доволі прості й не дуже витратні, з погляду фінансів, рішення. Головний чинник успіху – систематичність і безперервність кроків, спрямованих на стимулювання інновацій.

<...> Державна політика України в стимулюванні інновацій базується на визнанні пріоритетного статусу науково-технічного та інноваційного розвитку. Але мусимо визнати: щоб принцип пріоритетності був дієво реалізований, зроблено наразі лише перші кроки.

Так, уперше за багато років нам вдалося зупинити негативний тренд зниження наукоємності ВВП України. Торік, завдяки зростанню бюджетних видатків на науку на 22 % (4,7 млрд грн – 2012 р., 3,9 млрд грн – 2011 р.) наш показник наукоємності ВВП зріс до 0,75 %. Тепер на порядку денному

найближчих років – підвищення рівня наукоємності ВВП за рахунок усіх джерел фінансування до 1,5 %. З огляду на це, у Програмі економічних реформ Президента України розвиток науково-технічної та інноваційної сфери визначено окремим напрямом реформ.

На виконання Програми економічних реформ уряд схвалив Концепцію реформування системи фінансування наукової і науково-технічної діяльності до 2017 р. Концепція передбачає поступовий перехід до програмно-цільового фінансування наукової сфери (проектного, грантового), залучення коштів приватного сектора економіки в розвиток вітчизняної науки й технологій.

Першим кроком у цьому напрямі стало запровадження урядом грантів Кабінету Міністрів України колективам молодих учених для проведення прикладних досліджень за пріоритетними напрямами розвитку науки й техніки. Уже в цьому році буде проведено перший конкурс таких проектів.

Крім того, з ініціативи уряду Верховна Рада України внесла зміни до тендерного законодавства. Скасовано тендерні процедури для наукових робіт, відібраних на конкурсній основі, і коштів спецфонду вищих навчальних закладів і наукових установ. Ми активно працюємо в напрямі усунення бар'єрів на шляху комерціалізації наукових розробок, створених за державні кошти. Яскраве свідчення цього – прийняття Верховною Радою України в жовтні 2012 р. нової редакції Закону України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій”. Згідно із Законом, майнові права на розроблені за кошти державного бюджету технології передаються організаціям-розробникам для подальшої комерціалізації. Законом також визначено, що кошти, отримані в результаті трансферу таких технологій, залишаються організації-розробнику і використовуються на розвиток інноваційної діяльності.

Створено інфраструктуру прямої фінансової підтримки інновацій – Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу. За рахунок його коштів надаватиметься до 50 % співфінансування проектів, спрямованих на впровадження наукових розробок. Загальний обсяг підтримки одного інноваційного проекту становитиме приблизно 1,5–5 млн грн.

Тим часом, роблячи необхідні кроки в реформуванні інноваційного сегмента вітчизняної економіки, українською важливо забезпечити правонаступність і неперервність державної політики в науково-технічній сфері. Це можливо за умови:

1. Прийняття нової редакції Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” та оновлення механізму формування пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки, відновлення системи форсайтних досліджень науково-технічного розвитку.

2. Розширення системи грантового й збільшення обсягів програмно-цільового фінансування науки при одночасному поступовому збільшенні базового фінансування державних наукових установ.

3. Перехід від однорічного до дворічного формування державного замовлення на створення новітніх технологій.

4. Створення Державного фонду розвитку технологій і зміцнення Державного фонду фундаментальних досліджень.

5. Відновлення повноцінної роботи технопарків.

Ми мусимо чітко усвідомити, що світова економічна криза сьогодні “вибраковує” слабких і нерішучих. Лише нові знання та інновації, в основі яких лежать наукові здобутки і високотехнологічні рішення, визначають нині соціально-економічні перспективи кожної держави.

Тож успіх нашої країни та її місце в глобальній економіці безпосередньо залежатиме від рівня розвитку вітчизняної науки й технологій. Реалізуючи першочергові заходи з інноваційної політики сьогодні, ми інвестуємо в майбутнє України, формуємо національні конкурентні переваги і створюємо надійний фундамент для модернізації та інтеграції нашої країни у європейський і світовий простір знань» *(Семиноженко В. Чи можливий в Україні інноваційний стрибок? // Дзеркало тижня. Україна (<http://gazeta.dt.ua/science/chi-mozhliivy-v-ukrayini-innovaciyniy-stribok-.html>). – 2013. – 17–24.05).*